

IMPLEMENTAREA CONCEPTULUI DE CLUSTER INDUSTRIAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTE LEGISLATIVE ȘI PRACTICE

Victoria Iordachi, dr., conferențiar cercetător
Corina Gribincea, dr., cercetător științific superior
Secția „Cercetări Financiare și Monetare”

În procesul de funcționare economică a țărilor lumii, o nouă tendință este dezvoltarea inovativă; iar inițiativele de formare a asocierilor de tip cluster devin tot mai răspândite în procesul asigurării creșterii potențialului inovațional al întreprinderilor. Experiența internațională demonstrează că sistemul clusterial reușește să contribuie la modernizarea economiei prin creșterea competitivității produselor, serviciilor și a muncii, în timp ce membrii acestor asocieri își dezvoltă cu succes avantajele competitive.

În prezent, țăările Uniunii Europene acordă o atenție sporită modelului de afaceri economice în baza dezvoltării clusterelor din necesitatea depășirii crizei economice interne, precum și creșterii competitivității companiilor autohtone pe plan extern.

Pentru Republica Moldova procesul de asociere a întreprinderilor în clustere abia își ia avântul, fiind sprijinit de adoptarea de către Guvernul Republicii Moldova în 2013, a *Conceptului de dezvoltare clusterial în sectorul industrial*, care conține: premisele pentru dezvoltarea clusterelor în sectoare industriale, scopurile și obiectivele politicii clusteriale, etapele de implementare a politicii, mecanisme de sprijin din partea statului a dezvoltării clusterelor, precum și un set de acțiuni. În același timp, crearea și dezvoltarea clusterelor trebuie armonizate în cadrul mai extins al planurilor de dezvoltare regionale și naționale. Totodată, pentru a consolida capacitatea tuturor actorilor să coopereze între ei, este recomandabil să se fortifice dezvoltarea și punerea în aplicare a politicii de dezvoltare a clusterelor. Totodată, printre măsurile suplimentare care trebuie luate în considerare pentru dezvoltarea politicii clusteriale, pot fi menționate: promovarea și sensibilizarea întreprinderilor cu privire la noile oportunități legate de dezvoltarea clusterelor; identificarea acelor întreprinderi care vor forma nucleul clusterului și componenta inovatoare; elaborarea documentelor de politici privind organizarea asocierilor de tip cluster.

În Republica Moldova legislația în vigoare tratează clustere drept *clustere industriale* (prin Conceptia dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova) și *clustere științifico-tehnologice/științifico-educative* (prin Legea cu privire la parcurile tehnico-științifice și incubatoarele de afaceri), iar activitatea acestor asocieri/grupuri de persoane fizice și juridice având o puternică tentă inovatoare.

Astfel, în *Conceptia dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova* clusterul este definit drept o „asociere de întreprinderi interconectate, amplasate în apropiere geografică, de regulă, aparținând unui sector sau unor sectoare conexe, precum și de instituții de cercetare științifică, universități și alte organizații, activitatea cărora este concentrată pe inovare, iar cooperarea lor permite de a spori avantajele competitive ale întreprinderilor.”¹

Clusterelor industriale pot fi create în orice ramură a industriei autohtone, cu condiția inițierii procesului de asociere la inițiativa membrilor potențiali ai clusterului. Iar întreprinderile,

¹ HG Nr. 614 din 20.08.2013 cu privire la aprobarea Conceptiei dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova, Monitorul Oficial Nr. 187-190 din 30.08.2013

asociate în clustere, pot coopera în orice domenii de activitate, în cadrul cărora următoarele direcții vor fi stimulate²:

- 1) promovarea măsurilor pe piețele externe, axându-se pe utilizarea măsurilor comerciale proprii a întreprinderilor;
- 2) transferul tehnologic, precum și elaborarea și implementarea inovațiilor proprii, inclusiv a tehnologiilor și echipamentelor avansate, utilizarea sistemelor moderne de management și marketing;
- 3) efectuarea cercetărilor, rezultatele cărora pot fi utilizate în diferite sectoare ale economiei;
- 4) sporirea calificării resurselor umane – formarea și perfecționarea competențelor și creșterea profesionalismului;
- 5) dezvoltarea întreprinderilor sectorului IMM în cadrul clusterelor.

În *Legea cu privire la parcurile tehnico-științifice și incubatoarele de afaceri* se operează cu denumirea de cluster științifico-tehnologic, care reprezintă o „grupare de persoane juridice și persoane fizice constituită în baza unui contract de asociere, încheiat între organizațiile din sfera științifică și inovării acreditate și/sau instituțiile de învățământ superior acreditate, alte organizații necomerciale, pe de o parte, și agenți economici, autorități ale administrației publice locale, asociații patronale sau asociații profesionale, persoane fizice, instituții financiare, organizații internaționale, investitori autohtoni sau străini, pe de altă parte, în scopul desfășurării activității de cercetare științifică, de învățământ și de transfer tehnologic al rezultatelor științifice și inovațiilor, valorificării lor prin activități economice”.³

Susținerea activității clusteriale la nivel legislativ este realizată prin următoarele documente strategice, printre care:

Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020 (HG nr. 685 din 13.09.2012).

Conceptia dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova (HG nr. 614 din 20.08.2013).

Strategia inovatională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 “Inovații pentru competitivitate” (HG nr. 952 din 27.11.2013).

Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova (HG nr. 4 din 14.01.2014).

Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020 și Planul de acțiuni privind implementarea acestei Strategii pentru anii 2012-2014, oferă cadrul de politici pe termen lung și mediu privind dezvoltarea întreprinderilor micro, mici și mijlocii din Republica Moldova în contextul trecerii de la modelul de dezvoltare economică bazat pe consum la o nouă paradigmă orientată spre exporturi, investiții și inovații, a dezideratului politic de integrare europeană și a tendințelor economice mondiale.⁴

În cadrul direcției 4 „Sporirea competitivității IMM-urilor și încurajarea spiritului inovator.”, se propun următoarele obiective specifice în vederea remedierii problemelor existente în sectorul IMM:

- 1) îmbunătățirea și dezvoltarea capacităților tehnice și inovatoare ale IMM-urilor;
- 2) facilitarea dezvoltării grupării IMM-urilor în clustere, incubatoare de afaceri etc.;
- 3) promovarea proprietății intelectuale pentru IMM-uri;
- 4) facilitarea accesului IMM-urilor pe piețele interne și externe;

² Ibidem

³ LEGE Nr. 138 din 21.07.2007 cu privire la parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare, Monitorul Oficial Nr. 107-111 din 27.07.2007

⁴ HG cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020 nr. 685 din 13.09.2012, Monitorul Oficial nr.198-204/740 din 21.09.2012

5) implementarea sistemelor de management bazate pe standardele internaționale și europene.

Strategia inovativă a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 "Inovații pentru competitivitate" stabilește trei obiective⁵:

1. dezvoltarea tehnologică a întreprinderilor, inclusiv a întreprinderilor mici și mijlocii;
2. dezvoltarea infrastructurii de suport pentru activitatea inovativă;
3. asigurarea condițiilor pentru edificarea unei economii bazate pe cunoaștere.

De asemenea, Strategia oferă cadrul necesar pentru punerea în practică a rezultatelor cercetărilor științifice naționale, fiind în concordanță cu Strategia cercetării-dezvoltării a Republicii Moldova elaborată de Academia de Științe a Moldovei. Astfel, Scopul Strategiei este de a asigura un cadru consistent de politici orizontale ce vor contribui la sporirea competitivității internaționale a țării și la edificarea unei economii bazate pe cunoaștere, prin dezvoltarea capitalului uman, prin consolidarea capacităților firmelor moldovenești de a absorbi, genera și difuza inovații și prin inter-conectarea mai strânsă a acestora cu centrele universitare și de cercetare⁶.

Totodată, merită de atenționat unele obiective specifice împreună cu măsurile și acțiunile concrete care sunt propuse în strategie și care demonstrează interesul statului în susținerea creșterii alianțelor de tip cluster în Republica Moldova.

Concepția dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova are ca scop determinarea premiselor economice pentru crearea clusterelor industriale și definitivarea direcțiilor prioritare de dezvoltare a acestora. Obiectivul principal al politicii clusteriale de stat constă în intensificarea dezvoltării sectorului industrial și creșterea ponderii acestuia în economia națională prin consolidarea eforturilor manageriale, susținerea procesului inovativ și sporirea competitivității întreprinderilor industriale atât mari, cât și din sectorul întreprinderilor mici și mijlocii (ÎMM)⁷. Totodată, politica de stat de susținere a dezvoltării clusteriale a sectorului industrial se bazează pe principii generale, care determină relațiile reciproce dintre stat și întreprinderile asociate în cluster, unul din care prevede participarea comună a statului și mediului de afaceri la dezvoltarea clusterială.

Întreprinderile, asociate în cluster, au dreptul de a coopera în orice domenii de activitate reciproc avantajoase, în cadrul cărora, prin politicile economice respective următoarele direcții vor fi stimulate⁸:

1) promovarea măsurilor pe piețele externe, axându-se pe utilizarea măsurilor comerciale proprii a întreprinderilor;

2) transferul tehnologic, precum și elaborarea și implementarea inovațiilor proprii, inclusiv a tehnologiilor și echipamentelor avansate, utilizarea sistemelor moderne de management și marketing;

3) efectuarea cercetărilor, rezultatele cărora pot fi utilizate în diferite sectoare ale economiei;

4) sporirea calificării resurselor umane – formarea și perfecționarea competențelor și creșterea profesionalismului;

5) dezvoltarea întreprinderilor sectorului ÎMM în cadrul clusterelor.

Clusterelor industriale pot fi create în orice ramură a industriei cu condiția inițierii procesului de asociere la inițiativa membrilor potențiali ai clusterului. Totodată, politica de

⁵ HG Nr. 952 din 27.11.2013 cu privire la aprobarea Strategiei inovative a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”, Monitorul Oficial Nr. 284-289 din 06.12.2013

⁶ HG Nr. 952 din 27.11.2013 cu privire la aprobarea Strategiei inovative a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”, Monitorul Oficial Nr. 284-289 din 06.12.2013

⁷ HG Nr. 614 din 20.08.2013 cu privire la aprobarea Concepției dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova, Monitorul Oficial Nr. 187-190 din 30.08.2013

⁸ Ibidem

sus inere a statului va fi orientat , în primul rând, spre dezvoltarea clusterial a ramurilor industriale care au un potențial semnificativ de creștere și în care s-au format premisele necesare pentru crearea clusterelor.

Conform *Concepției dezvoltării clusteriale* sunt prevăzute sursele de finanțare pentru realizarea politicii de stat de susținere a dezvoltării clusteriale a sectorului industrial. Realizarea politicii clusteriale poate fi efectuată prin intermediul mecanismelor prevăzute în politicile sectoriale și regionale, strategiile și programele de susținere a întreprinderilor mici și mijlocii, în alte documente de politici, îndreptate spre susținerea mediului de afaceri, a inovațiilor, investițiilor și exportului.

Astfel, pentru realizarea politicii clusteriale, din bugetul de stat pot fi compensate cheltuieli pentru următoarele activități:

1) promovarea în rândul mediului de afaceri a ideii privind dezvoltarea clusterială; organizarea conferințelor, seminarelor, întrunirilor în scopul consolidării interacțiunii dintre întreprinderile mari și cele din sectorul IMM, instituțiile de cercetare științifice, de studii profesionale și alți parteneri și membri potențiali ai clusterelor;

2) instruirea facilitatorilor și managerilor clusterelor;

3) realizarea cercetărilor, orientate spre crearea și dezvoltarea clusterelor (elaborarea și actualizarea Hărții clusterelor, cercetărilor de marketing etc.);

4) promovarea elaborărilor inovative și transferului tehnologic efectuate de către membrii clusterului, asigurarea protecției proprietății intelectuale etc.;

5) promovarea clusterelor prin intermediul mass-media, prin elaborarea și editarea publicațiilor și materialelor promoționale în scopul atragerii investițiilor și sporirii numărului de membri ai clusterelor și implicării clusterelor autohtone în rețeaua asociațiilor clusteriale internaționale;

6) susținerea participării întreprinderilor – membre ai clusterelor la expoziții atât naționale, cât și internaționale; promovarea pe piețele externe a marcurilor comerciale autohtone;

7) susținerea dezvoltării rețelelor de business-comunicare dintre întreprinderile autohtone și partenerii străini;

8) alte tipuri de activități orientate spre dezvoltarea clusterială a ramurilor industriale.

Pentru realizarea activităților în cadrul politicii de stat de susținere a dezvoltării clusteriale a sectorului industrial vor fi finanțate prin atragerea mijloacelor financiare interne publice, precum și mijloacelor organizațiilor-donatorilor internaționali, activitatea căreia este îndreptată spre susținerea dezvoltării economiei Republicii Moldova în domeniul respectiv.

Pentru finanțarea activităților de inovare în cadrul clusterelor pot fi atrase sursele din contul bugetului de stat, îndreptate pentru dezvoltarea sferei științifice și inovative, printre care: programele de stat din sfera dezvoltării tehnologice și inovative, programele de stat de suport general pentru business, cu intensificarea componentelor de suport al activităților inovative, proiecte de transfer tehnologic cu cofinanțare de către mediul de afaceri etc.

Ținând cont de bunele practici internaționale, structurile de administrație a clusterului ar trebui să fie susținute în clustere pilot. Sursele de finanțare a clusterelor pot fi bazate pe activitatea de inovare colaborativă și servicii - proiecte de cercetare-dezvoltare”. În practica internațională, clusterele adesea sunt organizate într-o formă juridică de asociație și sunt finanțate de cotizațiile de membru și serviciile cu plată.

Astfel, un cluster ar putea oferi următoarele servicii și activități:

1. Platforme de informare, matchmaking și cooperare (ex. diseminarea regulată a informației despre piață și tehnologii, evenimente de networking);

2. Dezvoltarea întreprinderii și internaționalizarea acesteia (ex. vizitele la expozițiilor comerciale, matchmaking B2B, rețele de export, abordarea în comun a potențialilor consumatori, participarea în proiecte internaționale, twinning cu clustere similare peste hotare);

3. Dezvoltarea și avansarea bazei de abilități (ex. programe de formare personalizate, schimburi de locuri de muncă și târguri, colaborări între companii și coli/universități);

4. Start-up-uri și susținerea inovării (ex. identificarea partenerilor și surselor de finanțare pentru inovarea colaborativ /proiecte de cercetare-dezvoltare, inițierea incubatoarelor și acceleratoarelor, inițiativele de consolidare a legăturilor dintre industrie și știință);

5. Marketing-ul pentru clustere (sensibilizarea despre cluster și membrii acestuia la nivel regional, național și internațional, ex. website, buletin informativ, atlasul clusterelor)⁹.

Potențialul pentru noi finanțări ale clusterelor pot servi:

Cercetările comerciale;

Programele noi pentru cercetare colaborativă;

Finanțarea internațională.

Se poate de menționat că asigurarea sustenabilității financiare a unui cluster trebuie să se bazeze pe un număr suficient de membri – cel puțin pe termen mediu – veniturile din cotizațiile de membru și din serviciile clusterului ar trebui să prezinte o sursă majoră de finanțare a unui cluster. Însă din cauza bugetelor publice limitate în Republica Moldova, finanțarea venit din exteriorul țării devine o opțiune reală¹⁰.

Întreprinderile mici și mijlocii pot apela la ODIMM în procesul creșterii și dezvoltării clusterelor industriale, pentru atragerea finanțării din mai multe programe. Următoarele programe pot servi suport financiar pentru dezvoltarea și activitatea clusterelor în R.Moldova:

Programul operațional comun România - Republica Moldova 2014-2020;

Programul operațional comun "Bazinul Mării Negre" 2014 – 2020;

Programul pentru Cooperare Transnațională Dunărea 2014-2020;

Programul de schimb de know-how;

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare;

Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricol;

Asistență Tehnică și Schimb de Informații din cadrul Direcției Generale Extindere a Comisiei Comunităților Europene;

Fondul Comun, lansat de către Parteneriatul European pentru Democrație;

Fondul Fundației Est-Europene, etc.

Clustere pot beneficia și de asistența financiară din fonduri ale donatorilor externi ca: Agenția pentru Cooperare Internațională a Japoniei (JICA); Asistența Oficială pentru Dezvoltare (AOD) din partea României și Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare etc.

Pentru implementarea proiectelor infrastructurale regionale de creare și dezvoltare a clusterelor regionale/naționale/internaționale poate servi Fondul Național pentru Dezvoltare Regională; iar pentru susținerea clusterelor agroindustriale poate servi mijloacele financiare ale Agenției de Intervenție și Plăți pentru Agricultură.

Politica de stat a Republicii Moldova se bazează pe principiul diminuării susținerii financiare a statului pe măsură ce dezvoltarea clusterelor. În condițiile respective se va majora ponderea investițiilor externe și nivelul cerințelor de participare la proiectele ce se vor desfășura cu suportul financiar al donatorilor. Astfel, accentul se pune pe proiectele inovative, iar activitatea clusterelor care au beneficiat de susținere externă va fi supusă monitorizării.¹¹

⁹ Björn Vogler. Efectul de pârghie al clusterelor pentru dezvoltarea industrială din Moldova. Condiții preliminare, potențialul și pașii cheie pentru introducerea unei abordări orientate pe clustere p.12 https://www.get-moldau.de/wordpress/wp-content/uploads/2016/07/PP_03_2016_rom.pdf

¹⁰ Björn Vogler. Efectul de pârghie al clusterelor pentru dezvoltarea industrială din Moldova. Condiții preliminare, potențialul și pașii cheie pentru introducerea unei abordări orientate pe clustere p.6 https://www.get-moldau.de/wordpress/wp-content/uploads/2016/07/PP_03_2016_rom.pdf

¹¹ HG Nr. 614 din 20.08.2013 cu privire la aprobarea Concepției dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova, Monitorul Oficial Nr. 187-190 din 30.08.2013